

Afval in de juiste bak,
en zie het terug als
iets waardevols...
Later!

Gemeente Rotterdam

Sociaal Circulair

Werken in de circulaire economie

Index

>

>>|

Index

Perspectief op gezond en eerlijk werk

Waar gaat het over bij de sociale agenda en circulaire economie?

Gouden toekomst voor vakmanschap

Circulair deskundige Guido Braam geeft zijn visie

Returnity: Van schoonmaker naar afvalcoach

Samenwerking schoonmaakbedrijf en afvalverwerker

Vergeet de factor arbeid niet

Visie sociale partners

Boele & van Eesteren: "We moeten het kunstje van morgen leren kennen"

Over de circulaire renovatie van een oud kantoor

De impact op werk

Wat we weten over de impact op werk door circulaire economie

Auping: "We hebben het er met de hele organisatie over hoe het beter kan"

Hoe de bedden- en matrassenmaker de kringloop sluit

Colofon

Perspectief op gezond en eerlijk werk

Nederland staat nog aan het begin om helemaal circulair te werken. Maar in 2050 moet het zover zijn. De SER adviseerde er al over. Met het grondstoffenakkoord zet de overheid er vaart achter. De sociale agenda wordt belangrijk omdat circulair werken ook de arbeidsmarkt en de arbeidsomstandigheden beïnvloedt.

Sociale agenda Draagvlak nodig voor verandering

De overgang naar een circulaire economie is een grote maatschappelijke verandering. Het gaat over veel meer dan alleen maar hergebruiken van grondstoffen. De sociale kant is zeker zo belangrijk.

[Lees verder](#)

Het grondstoffenakkoord Snel minder grondstoffen gebruiken

De overheid zet vaart achter de circulaire economie. In 2050 moet heel Nederland circulair zijn. Als tussenstap zouden we over dertien jaar, in 2030, al de helft minder grondstoffen moeten gebruiken.

[Lees verder](#)

De circulaire economie is pure noodzaak

We plegen op dit moment roofbouw op onze planeet. Dat is de ongemakkelijke waarheid. Daarmee brengen we de welvaart van volgende generaties in gevaar. De transitie naar een circulaire economie is de enige oplossing.

[Lees verder](#)

Wat is circulaire economie nu precies?

Een circulaire economie is een economie die binnen ecologische randvoorwaarden efficiënt en maatschappelijk verantwoord omgaat met producten, materialen en hulpbronnen, zodat ook toekomstige generaties toegang tot welvaart behouden. Dit is de definitie van de SER.

[Lees verder](#)

We zijn al op weg naar circulair

We zijn al een eindje op weg naar circulair. De eerste stap is van een lineaire economie naar een keteneconomie met recycling. Met de inzet van overheid, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en consumenten zijn in veel ketens forse stappen mogelijk.

[Lees verder](#)

[<<](#)

[<](#)

[Index](#)

[>](#)

[>>](#)

Perspectief op gezond en eerlijk werk

Sociale agenda - Draagvlak nodig voor verandering

De arbeidsmarkt en de arbeidsomstandigheden voor de mensen die werken krijgen ook te maken met de verandering. Er komt bijvoorbeeld een nieuw soort banen bij, maar er verdwijnen ook banen. Anders omgaan met afval betekent ook dat duidelijk moet zijn wat dat betekent voor de arbeidsomstandigheden.

Breed draagvlak van mensen en organisaties die er mee te maken hebben, is belangrijk om de verandering te laten slagen.

In het 'grondstoffenakkoord' dat de overheid met het bedrijfsleven sloot, staat dan ook dat: "de verandering die nodig is alleen kan slagen als er ook een sociale agenda wordt ontwikkeld. Een sociale agenda die mensen houvast biedt, zodanig dat er perspectief is op gezond en eerlijk werk in de nieuwe circulaire economie."

Ook het SER-advies *Werken aan een circulaire economie: geen tijd te verliezen* uit juni 2016 wijst hierop.

<http://www.ser.nl/nl/publicaties/adviezen/2010-2019/2016/circulaire-economie.aspx>

Perspectief op gezond en eerlijk werk

Het grondstoffenakkoord: Snel minder grondstoffen gebruiken

De doelstellingen staan in 'Nederland Circulair in 2050'. Daarin schetst het kabinet hoe de Nederlandse economie kan veranderen in een duurzaam gedreven, volledig circulaire economie.

Hier vind je het officiële stuk hierover: <https://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/sharon-dijksma-jenm/documenten/rapporten/2016/09/14/bijlage-1-nederland-circulair-in-2050>

Begin 2017 werd daarvoor met organisaties en bedrijven het zogenoemde Grondstoffenakkoord gesloten. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2017/01/24/180-ondertekenaars-nationaal-grondstoffenakkoord>. Het begon met 180 ondertekenaars. Inmiddels staan er zo'n 400 handtekeningen onder.

Om dit akkoord concreet in te vullen, zijn vijf transitieagenda's opgesteld. Dat zijn:

- Biomassa en voedsel
- Kunststoffen
- De maakindustrie
- De bouw
- Consumptiegoederen

Doel is dat er geen producten meer worden afgedankt. En als dat toch gebeurt dat de grondstoffen waaruit de producten gemaakt zijn, hoogwaardig worden gerecycled. Zo behouden producten en materialen een waarde voor de economie.

Een belangrijke tussenstap is het jaar 2030. Dan wil de overheid dat er 50 procent minder grondstoffen worden gebruikt. Het gaat vooral over primaire grondstoffen zoals mineralen, fossiele brandstoffen en metalen. "Ambitieuw, maar niet onhaalbaar", zegt het kabinet.

Meer informatie over dit programma
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/09/14/circulaire-economie>
en <https://circulaireeconomienederland.nl/default.aspx>

Perspectief op gezond en eerlijk werk

De circulaire economie is pure noodzaak

In de afgelopen eeuw is de vraag naar grondstoffen wereldwijd geëxplodeerd. De belangrijkste oorzaak is de groei van de wereldbevolking. Er zijn nu ruim 7 miljard wereldburgers, in 2050 zullen dat er 9 à 10 miljard zijn. Daarnaast stijgt de vraag naar grondstoffen doordat de economie wereldwijd groeit en de technologische mogelijkheden ook steeds toenemen. We zijn de afgelopen eeuw 34 keer meer materialen, 27 keer meer mineralen, 12 keer meer fossiele brandstoffen en 3,6 keer meer biomassa gaan gebruiken.

De Groenen uit België maakten er een filmpje over.

Dit leidt niet alleen tot milieu-, klimaat- en duurzaamheidsproblemen, maar ook tot geopolitieke spanningen en druk op regionale economieën. Zeker nu bepaalde grondstoffen schaars worden.

Nederland en Europa zijn bijzonder afhankelijk van grondstoffen uit het buitenland. Van de 54 kritische materialen voor Europa komt 90 procent uit het buitenland, met name uit China. Nederland zelf haalt 68 procent van zijn grondstoffen uit het buitenland.

Hoe sneller we overgaan naar een circulaire economie, hoe beter. De circulaire economie bespaart grondstoffen en energie, is noodzakelijk om de CO₂-uitstoot te reduceren en maakt ons minder afhankelijk van wat er elders in de wereld gebeurt.

Perspectief op gezond en eerlijk werk

Wat is circulaire economie nu precies?

Een circulaire economie heeft als doel om voor toekomstige generaties de toegang tot materiële welvaart en kwaliteit van leven te borgen. Een circulaire economie houdt rekening met de draagkracht van de planeet Aarde, ook bij de verdere groei van de wereldbevolking.

Een circulaire economie gaat efficiënt en maatschappelijk verantwoord om met producten, materialen en hulpbronnen. De waarde daarvan wordt zo lang mogelijk behouden en afwenteling naar andere maatschappelijke factoren wordt voorkomen. Hierover adviseerde de SER in 2016.

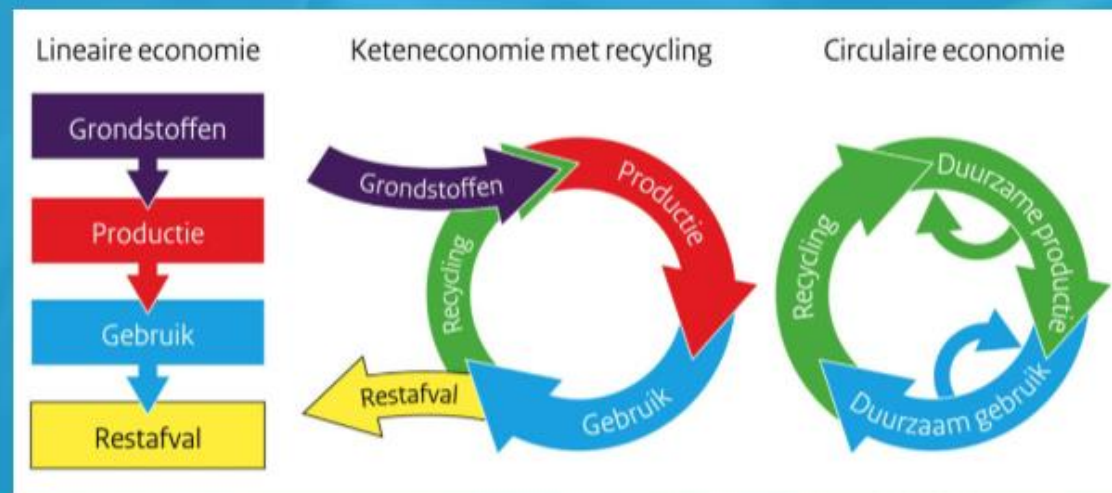
<http://www.ser.nl/nl/publicaties/adviezen/2010-2019/2016/circulaire-economie.aspx>

Perspectief op gezond en eerlijk werk

We zijn al op weg naar circulair

Het begint bij circulair productontwerp, efficiëntieverbetering, minder grondstoffengebruik, hergebruik, levensduurverlenging en recycling. Het uiteindelijke doel is een circulaire economie waarin grondstoffen eendeloos beschikbaar blijven. De ideale situatie gaan we waarschijnlijk nooit helemaal halen. Er zullen altijd reststromen overblijven. Maar die kunnen dan toch nog een nuttige bijdrage leveren in de vorm van energieopwekking.

Op weg van afval naar grondstof

De SER stelt dat de transitie naar een circulaire economie kan versnellen en versterken. Dat vraagt inspanningen en veranderingen in Nederland zelf, maar ook binnen Europa en daarbuiten. Het is belangrijk dat Nederland invloed uitoefent op Europese wet- en regelgeving en op andere internationale afspraken. Daarmee bereiken we dat Nederlandse bedrijven die op dit moment een voorsprong hebben op het gebied van de circulaire economie, die voorsprong kunnen omzetten in exportkansen.

Gouden toekomst voor vakmanschap

Pionier en ondernemer, over arbeid in een circulaire economie

Guido Braam

De circulaire economie gaat over arbeid, energie en grondstoffen. Nu grondstoffen steeds schaarser worden, groeien de kansen voor arbeid. Volgens Guido Braam, circulair pionier en sociaal ondernemer, wordt werk in de circulaire economie een stuk betekenisvoller. Voor vakmensen breekt een gouden toekomst aan.

Vlakbij de landingsbanen van Schiphol ligt de oude hoeve 'De Vogel'. Aan de buitenkant zie je het niet, maar hier is misschien wel de meest innovatieve *hotspot* van het land gevestigd: Valley Beta. Een voorbeeld *avant la lettre* hoe iets ouds iets spetterend nieuws kan worden. <https://www.circularvalley.com/beta>

Het voorhuis wordt momenteel verbouwd tot kantoorruimte voor bedrijven die actief bezig zijn met de circulaire economie. De grote stal is provisorisch maar robuust verbouwd tot een permanente expositie waar bedrijven als Ahrend, Desko en Schiphol laten zien wat ze nu al circulair kunnen. Een doorlopende film op grote beeldschermen vertelt hoeveel beter de wereld wordt als we circulair gaan denken, consumeren, bouwen en eten.

Op het erf staat een circulaire, compacte woonmodule van Finch Buildings naast een futuristische, witte container waarin Containing Mushrooms oesterzwammen kweekt – op koffiedik, afkomstig uit de keukens van Valley Beta. Een aantal grote schuren staat nog leeg, maar er zijn plannen om ook daar activiteiten te ontplooiën. Op de akker naast de boerderij wordt multi-toepasbaar olifantsgras verbouwd. Een aantal mini-windturbines van zes meter hoog steekt er vrolijk bovenuit. Ze zijn gebouwd door basisschoolkinderen uit de omgeving, samen met studenten van het Nova College. Dat gebeurde in het kader van het project 'Laat maar Waaien in the Valley', waar onder meer Alliander partner van is.

In het achterste deel van de stal is een glazen kas geplaatst, die in koudere perioden wordt verwarmd. Er zijn werkplekken, er kunnen vergaderingen en *events* worden georganiseerd. Guido Braam zit er zelf ook geregeld. Als circulair pionier, beter gezegd: aanjager, is hij met tal van circulaire initiatieven verbonden. Hij houdt ervan groot te dromen, maar wil dat dan ook meteen vertaald zien naar concrete acties. "Ik ben net veertig geworden. Dan kun je niet meer denken 'later wil ik dit of dat bereiken'. We zijn geen jonge honden meer. We moeten het *nú* doen. Dit is de tijd waarin het moet gebeuren."

|<<

<

Index

>

>>|

Swipe, scroll of klik hier om naar beneden te gaan voor het vervolg

Pagina 1/6

Gouden toekomst voor vakmanschap

Pionier en ondernemer, over arbeid in een circulaire economie

Guido Braam

En gaat het gebeuren?

"Het gaat de goede kant op. Het wordt tijd 'to cross the chasm'. Het circulair denken moet 'het nieuwe normaal' worden. Die sprong lukt alleen wanneer er flinke materialiteit in komt. We zitten nu op 1 procent, pas als 15 procent van de economie circulair is, wordt de trend onomkeerbaar. We hebben dus grote projecten nodig zodat de circulaire koplopers beloond worden. Rijkswaterstaat heeft recent een opdracht voor 100.000 circulaire werkplekken in de markt gezet. Dan wordt het niet alleen voor de koplopers, maar ook voor de rest van de kantoorinrichters interessant en zelfs noodzakelijk om mee te doen." De circulaire economie is begonnen met recycling, maar circulariteit gaat volgens hem veel verder. "De deeleconomie hoort erbij, maar ook de ontwikkeling van nieuwe business modellen. Mitsubishi die geen liften meer verkoopt, maar mobiel verticaal vervoer, Philips die geen lampen meer verkoopt, maar licht. De trend wordt van 'bezit' naar 'gebruik'."

Zitten we nog in het idealistisch stadium?

"Het wordt meer en meer economisch gedreven. Als we het goed doen en grondstoffen efficiënter gebruiken, kunnen we heel veel kosten besparen. Het is geen moralisme, het is commercieel. Maar het vraagt wel een totaal ander verdienmodel en een andere manier van denken. Op dit moment is het voor producenten en leveranciers interessant om zoveel mogelijk producten te verkopen. Zij hebben er geen belang bij dat producten lang mee gaan. Daardoor worden veel grondstoffen verspild. In de circulaire economie krijgen producent en leverancier juist wel een prikkel om iets te leveren dat lang meegaat. Als je wasbundels verkoopt in plaats van een wasmachine, dan is het voor jou van belang dat de geleverde wasmachine het heel lang blijft doen en stop je er aan de voorkant meer kwaliteit in."

Een kleine mobiele champignonkwekerij. De paddenstoelen groeien op de koffiedrab van het nabijgelegen kantoor.

Een skateboard gemaakt uit doppen van frisdrankflesjes

Gouden toekomst voor vakmanschap

Pionier en ondernemer, over arbeid in een circulaire economie

Guido Braam

Hoe belangrijk is de factor arbeid voor de circulaire economie?

"Enorm belangrijk. Ik ben echt blij dat daar nu ook aandacht aan wordt besteed. De circulaire economie zal zeker effect hebben op de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid. Er gaan onvermijdelijk banen verdwijnen, bijvoorbeeld in de mijnbouw, maar ik ben ervan overtuigd dat er meer banen bijkomen. Hoeveel? Moeilijk te voorspellen. De schattingen lopen uiteen. Een TNO-rapport van 2013 geeft aan dat het om 54.000 banen gaat. Volgens McKinsey kan in Europa 630 miljard euro economische groei gerealiseerd worden bij een switch naar de circulaire economie. Die economische groei vertaalt zich altijd in meer banen. Het is trouwens nu al te zien dat de circulaire economie meer banen in Nederland oplevert, doordat er meer producten hergebruikt of opgeknapt worden. Die activiteiten worden lokaal in Nederland uitgevoerd, en gaan dus niet naar lagelonenlanden."

Wat wordt de grootste verandering voor werkenden?

"De grote verandering wordt de herwaardering van vakmanschap. In de circulaire economie gaat het om levensduurverlenging, *refurbishen* en serviceverlening. Het doel is immers dat producten van waarde blijven. En daarvoor is vakmanschap nodig. Misschien krijgen we het op termijn voor elkaar dat energie overvloedig wordt, maar zeker is dat grondstoffen steeds schaarser worden. Dat maakt het aantrekkelijker om arbeid in te zetten. Het probleem is dat de arbeidskosten zo hoog zijn, met name in Nederland en West-Europa, dat het goedkoper is om een nieuw product te kopen dan een onderdeel van een product te repareren of te vervangen. De circulaire economie zou een geweldige stimulans krijgen als de belasting op arbeid verschuift naar belasting op grondstoffen. De Nederlandse denktank ExTax maakt zich daar hard voor. Arbeid wordt dan goedkoper en grondstoffen duurder. Dat zou ook volstrekt logisch zijn, want juist grondstoffen zijn schaars."

|<<

<

Index

>

>>|

Swipe , scroll of klik hier om naar beneden te gaan voor het vervolg

Pagina 3/6

Gouden toekomst voor vakmanschap

Pionier en ondernemer, over arbeid in een circulaire economie

Guido Braam

Voor wie gaat de circulaire economie werk opleveren?

"Voor vakmensen die producten kunnen repareren of een opknapbeurt kunnen geven. Voor bedrijven die zich specialiseren in recycling en van afval weer grondstoffen kunnen maken. Voor ontwerpers die producten kunnen ontwerpen waarin het materiaal dat erin wordt gestopt ook weer kan worden teruggehaald, bijvoorbeeld dankzij een materialenpaspoort. Of die een product kunnen ontwerpen, zonder dat je er grondstof voor nodig hebt, zoals Spotify. En voor dienstverleners die bij mensen thuis komen om spullen te halen of te brengen of om iets te repareren, te monteren of te installeren.

Dat zijn allemaal banen waar nieuw vakmanschap voor nodig is. Het zijn ook banen waarmee mensen een betekenisvolle invulling geven aan hun leven. Als je kijkt naar wat mensen motiveert, ervan uitgaand dat ze genoeg geld verdienen om van te leven, dan heeft dat te maken met autonomie, met doen wat je belangrijk vindt, met vakmanschap en kunnen bijdragen aan een hoger doel."

Is de circulaire economie een oplossing tegen werkloosheid?

"Een van de uitdagingen voor de toekomst is: hoe houden we mensen zinvol bezig als de levensverwachting toeneemt en mensen een groter deel van hun leven moeten invullen zonder baan? De circulaire economie kan daar zeker aan bijdragen. Wat mij betreft zou het namelijk niet alleen over *betaald* werk moeten gaan. Natuurlijk is het belangrijk om geld te verdienen, maar dat is niet het enige wat telt. Mensen willen ook dat hun werk zinvol is. Een voorbeeld: er zijn overal in Nederland repaircafés waar mensen terecht kunnen met kapotte spullen. Ze mogen zelf bepalen wat ze voor de reparatie betalen. In die repaircafés zijn vaak mensen aan het werk die werkloos of gepensioneerd zijn of een arbeidsbeperking hebben. Die doen daar heel zinvol werk, maar in onze economie telt dat dus niet mee, omdat het geen betaald werk is. Dat is toch treurig?"

Zal de kloof tussen hoger en lager opgeleiden groter worden?

"Het wordt tijd om hoger en lager opgeleid anders te definiëren. Er zijn mensen die met hun handen dingen kunnen waar iemand anders met zijn hoofd niet bij kan. Om een goede vakman te zijn, heb je talent en ervaring nodig, maar ook een goede opleiding. We hebben de laatste jaren heel erg ingezet op de kenniseconomie, de circulaire economie zal een herwaardering voor vakmanschap met zich mee zal brengen. Kwaliteit wordt steeds belangrijker."

Gouden toekomst voor vakmanschap

Pionier en ondernemer, over arbeid in een circulaire economie

Guido Braam

Wat betekent dat voor opleidingen?

"De circulaire economie heeft mensen nodig die een bredere blik hebben. Dat betekent dat opleidingen ook breder moeten worden. Een student bedrijfskunde zou een tijdje in Wageningen moeten studeren om micro-organismen te bestuderen en iets te leren over biodiversiteit. Een financieel expert zou zich ook eens een tijdje moeten verdiepen in sociologie en ecologie. Het is belangrijk om verbanden te zien. We hebben systeemdenkers en doeners nodig om de ketens kunnen sluiten. Ik zou het een goed idee vinden dat mensen in hun loopbaan verschillende dingen doen. Het is toch interessant als een bouwkundig ingenieur ook eens in de zorg gaat werken of als een bankier onderwijs gaat geven? Als verschillende werelden elkaar ontmoeten, levert dat ongetwijfeld geweldige dingen op."

Zou de circulaire economie ook kunnen worden gebruikt om dingen slimmer te doen en werknemers buiten de deur te zetten?

"Het is vast mogelijk om dingen slimmer te doen, maar de menselijke factor is en blijft belangrijk voor succes. In ieder geval voor de lange termijn. Voor goede dienstverlening en goede ontwerpen zijn mensen nodig. Veel mkb-bedrijven en familiebedrijven zijn zich er heel erg van bewust dat medewerkers hun belangrijkste kapitaal vormen. In de ideale situatie is de ambitie om circulair te worden niet iets van het management alleen, maar van het hele bedrijf en de hele organisatie."

Wordt werken leuker in een circulaire economie?

"Ik denk dat het werkplezier van mensen zal toenemen, omdat ze in plaats van 'lege' producten oplossingen gaan verkopen die mensen helpen en ook maatschappelijke waarde hebben."

Een veld olifantsgras, een gewas dat snel groeit en veel toepassingen kent.

<https://www.trouw.nl/groen/olifantsgras-is-goed-voor-alles~abcabc29/>

Een loods met het geoogste olifantsgras.

Gouden toekomst voor vakmanschap

Pionier en ondernemer, over arbeid in een circulaire economie

Guido Braam

Wie is Guido Braam?

Guido Braam (1977) zit in het hart van circulair Nederland en draagt op vele manieren actief bij aan circulaire initiatieven. Hij is een van de oprichters van Powered by Meaning, een collectief van bedrijven dat vanuit een integrale, circulaire visie positieve impact wil realiseren. Ook richtte hij in 2012, samen met onder meer Herman Wijffels, de Circle Economy op: een sociale, coöperatieve onderneming die zich inzet om de transitie naar de circulaire economie te versnellen. In 2015 nam Braam mede het initiatief voor de oprichting van 'Nederland Circulaire Hotspot'. Ambassadeurs zijn onder meer AkzoNobel, DSM, Friesland Campina, Van Gansewinkel en diverse adviesbureaus, waaronder Powerd by Meaning. Verder is hij directeur en initiatiefnemer van Valley Beta, een circulair werk- en vergaderconcept. Braam is getrouwd, woont in Soest en heeft twee kinderen van 6 en 8 jaar.

<https://www.circle-economy.com/>

Returnity

Van schoonmaker tot afvalcoach

Schoonmakers zijn misschien wel een van de koplopers in de overgang naar de circulaire economie. Bij Returnity wordt de schoonmaker opgeleid tot afvalcoach. Doel is voor afvalvrije kantoren te zorgen en al het afval uit een kantoor zo te verwerken dat de grondstof weer nuttig gebruikt wordt.

[Lees verder](#)

Chris Jager,
Projectleider

We geven afval een gezicht

Anita Hertstein,
Afvalcoach/Schoonmaakster

Het is meer ontspannen en mensen waarderen je

Frank Dobbelsteijn,
Directeur

Er gaan nieuwe verantwoordelijkheden en banen ontstaan

Van schoonmaker tot afvalcoach

Het lijkt zo simpel. Afval in het kantoor netjes scheiden zodat je als bedrijf dat bij je duurzame doelstellingen kan bijschrijven. Maar schijn bedriegt. Duurzaam ingekocht betekent nog niet automatisch dat het ook tot een gesloten kringloop leidt. Het is lang niet altijd duidelijk of de inhoud van de afvalbak die het kantoor verlaat, ook leidt tot hergebruik van de grondstoffen die erin zitten. Voor facilitair dienstverlener Vebego en grondstoffenbedrijf Scherpenzeel dat onder andere papier verwerkt, reden om het gezamenlijke bedrijf Returnity op te richten.

Kijk hier het filmpje over het concept van Returnity

Returnity bestaat nog maar kort; de kringloop is nog niet overal gesloten, maar de combinatie van de schoonmakers en de afvalverwerkers moet ervoor zorgen dat al het kantoorafval uiteindelijk weer leidt tot nieuwe producten. De schoonmakers zorgen dat bij de bron het afval al goed gescheiden en geadministreerd wordt. De afvalverwerker kan met deze schone stromen zorgen dat elk plukje afval weer tot iets nieuws en nuttigs leidt. Het kartonnen koffiebekertje is het simpelst. Dat wordt geleverd inclusief slim retoursysteem waardoor het weer verwerkt kan worden tot een kartonnen doos waar de bekertjes dan weer in verpakt worden, of tot een kartonnen eierdoosje dat straks bij u in de koelkast staat. Op deze manier gaat Returnity voor alle afvalstromen de kringlopen sluiten en dit noemen ze 'smart circularity'.

<https://www.returnity.nl/>

|<<

<

Index

>

>>|

Terug

Visie sociale partners

Vergeet de factor arbeid niet

In debatten over de circulaire economie gaat het meestal over grondstoffen. Maar laten we de factor arbeid niet vergeten. Het zijn de werkkenden die de circulaire economie vormgeven door innovaties en activiteiten. Wat betekent de circulaire economie voor hen? Wat gaat er in hun werk veranderen? En hoe moeten werknemers zich hierop voorbereiden? De visie van de sociale partners op de sociale agenda voor de circulaire economie.

Janna Mud,
sectorhoofd bouwen
en wonen FNV

Geef werknemers zeggenschap over de veranderingen. Benut de kennis en ervaring van werknemers. Deel de goede voorbeelden.

[Lees verder](#)

Willem-Henk Streekstra,
adviseur VNO-NCW MKB-
Nederland

Benut bestaande kennis voor duurzame oplossingen. Een nieuw denkspoor opent nieuwe mogelijkheden. De transitie biedt kansen voor creatieve denkers en vakmensen.

[Lees verder](#)

Amerik Klapwijk,
beleidsadviseur
VCP

Stel werknemers in de transitie centraal. Maak in cao's ruimte voor verandering. Technologische innovatie gaat niet zonder sociale innovatie.

[Lees verder](#)

Michel Nijlant,
beleidsadviseur
CNV

Investeer in scholing en ontwikkeling. Er is een cultuurverandering nodig. Jezelf ontwikkelen kan ook op de werkplek.

[Lees verder](#)

Harry Kager,
adviseur water en bodem
LTO

We kunnen het niet blijven doen zoals we het deden. Beperk de input, verhoog de output. Deel en verspreid kennis.

[Lees verder](#)

[<<](#)

[<](#)

[Index](#)

[>](#)

[>>](#)

Visie sociale partners

Vergeet de factor arbeid niet

Janna Mud, sectorhoofd FNV Bouwen en Wonen
'Geef werknemers zeggenschap over de veranderingen'

"De manier waarop wij met grondstoffen en spullen omgaan, is vrij verkwistend. Dat zal echt anders moeten. In een circulaire economie gaat het erom dat grondstoffen na een periode van gebruik opnieuw kunnen worden gebruikt. Daar moeten we vooraf over nadenken. Voor de bouwsector, waar ik zelf veel mee te maken heb, is dat vraagstuk heel concreet en actueel. Al staat het circulaire denken ook daar nog in de kinderschoenen.

De arbeidsmarkt gaat veranderen. Niet alleen door de circulaire economie, maar ook door ontwikkelingen als robotisering, automatisering en digitalisering. Er gaan functies verdwijnen, er komen functies bij. De inhoud van functies zal veranderen. Dat alles vraagt om nieuwe kennis en kunde en andere scholing. Daar moeten werknemers op voorbereid worden. Ook met het oog op duurzame inzetbaarheid. Hoe zorgen we ervoor dat mensen tot hun pensioenleeftijd inzetbaar en vitaal blijven? Daar ligt een taak voor de werkgevers, maar ook voor werknemers zelf."

Benut de kennis en ervaring van werknemers

"Het is van groot belang dat werknemers veel meer bij de veranderingen worden betrokken. In plaats van *medezeggenschap* moeten zij *zeggenschap* krijgen.

Die werknemers weten namelijk zelf het beste hoe hun werk in elkaar zit, wat er nodig en mogelijk is om productieprocessen circulair te maken, wat dat voor henzelf betekent en hoe zij daarvoor geschoold **moeten** worden. Er is zoveel kennis en ervaring, maak daar gebruik van!

Het is niet voor het eerst dat de arbeidsmarkt grote veranderingen ondergaat. De laatste twintig, dertig jaar is er door de digitalisering ook veel veranderd. Er zijn bijvoorbeeld geen typistes meer nodig om acceptgiro's uit te typen. Die banen zijn dus verdwenen. Maar daar tegenover staat dat er ook allerlei nieuwe banen zijn ontstaan. Zo zal het met de transitie naar de circulaire economie ook gaan. Er blijven mensen nodig die een woning kunnen bouwen. Er zijn straks ook mensen nodig die de woning kunnen afbreken of omzetten naar een ander type bouwwerk en de grondstoffen die erin zitten kunnen verzamelen.

Visie sociale partners

Vergeet de factor arbeid niet

Janna Mud, sectorhoofd FNV Bouwen en Wonen
'Geef werknemers zeggenschap over de veranderingen'

De kennis die daarvoor nodig is, wordt straks standaard in opleidingen meegenomen. Daarom is het voor de jongere generaties altijd makkelijker om mee te gaan in veranderingen dan voor vijftigers en zestigers die al aan een bepaalde werkwijze gewend zijn."

Deel de goede voorbeelden

"Om een goed beeld te krijgen van wat er voor werknemers gaat veranderen, zijn voorbeelden van bedrijven die al circulair werken heel belangrijk. Hoe gaat dat in die fabrieken en bedrijven, welke rol hebben werknemers in het circulaire proces?

Het kan inspirerend zijn om te zien wat er bij een bedrijf als Auping gebeurt en hoe daar samen met het personeel over de circulaire productie van matrassen wordt nagedacht. Of om te zien hoe in fabrieken onder optimale, geconditioneerde omstandigheden woningen worden geprefabriceerd, die op de bouwlocatie alleen nog maar in elkaar gezet hoeven te worden. Dat betekent dat er op bouwplaatsen geen – of minder – metselaars en timmermannen nodig zijn, maar vooral monteurs. Het werk op de bouwplaats zal daardoor wel wat eentoniger worden. Misschien vindt een werknemer het daarom interessant om zich ook te bekwamen in installatietechniek of andere onderdelen van het werk. Belangrijk is dat werknemers een volwaardig functie behouden.

De circulaire economie geeft mensen ook kansen om hun blik te verbreden. Juist daarom is het ontzettend belangrijk om hen bij de veranderingen te betrekken, om te vragen welke ideeën zij hebben over hun functie en hun werk."

<https://www.fnv.nl/>

Vergeet de factor arbeid niet

Willem-Henk Streekstra, adviseur VNO-NCW MKB-Nederland
'Benut bestaande kennis voor duurzame oplossingen'

"De transitie naar de circulaire economie is geen orkaan die over de wereld gaat en alles verandert, het zal geleidelijk gaan. Over twintig, dertig jaar gaan we anders met grondstoffen om dan nu. Niet alleen omdat de grondstoffenvoorraad eindig is, maar ook omdat het klimaatakkoord van Parijs ons op alle fronten tot maatregelen dwingt om de CO2-uitstoot te beperken. Daarnaast is het ook om geopolitieke redenen beter om minder afhankelijk te zijn van het buitenland. 90 procent van de grondstoffen die voor Europa belangrijk zijn, komt uit het buitenland. Maar de wereld wordt er niet vriendelijker op. Als we efficiënter omgaan met grondstoffen, gaat het rendement van bedrijven omhoog. Bovendien gaan bedrijven beter samenwerken, ook cross-sectoraal. Dat versterkt de cohesie tussen bedrijven en daarmee de economie in eigen land en in Europa. Dat maakt ons minder kwetsbaar voor wat er in de wereld gebeurt. Tegenover de globalisering van de economie staat dus de lokalisering van de economie."

Een nieuw denkspoor opent nieuwe mogelijkheden

"De noodzaak van de circulaire economie is nog niet tot iedereen doorgedrongen. Als werkgevers- en werknemersorganisaties hebben wij daarin samen met de overheid een belangrijke taak. Wij moeten mensen erop wijzen hoe belangrijk duurzaamheid is voor de toekomst en dat de circulaire economie daar onderdeel van is. Het doel van de circulaire economie is waardebehoud van materiaal in de keten. Daarmee zet de circulaire economie ons op een nieuw denkspoor. Een denkspoor dat ook veel nieuwe kansen brengt voor bedrijven. Want het efficiënter gebruik van materialen bespaart veel kosten. In goede bedrijven denken werkgevers en werknemers er samen over na wat de circulaire economie voor hen gaat betekenen. Hoe zij de CO2-uitstoot kunnen beperken en ervoor kunnen zorgen dat grondstoffen hun waarde behouden en wat de gevolgen zijn voor het arbeidsproces. Mensen hebben tijd nodig om zich aan veranderingen aan te passen. Voor jongere mensen is dat makkelijker dan voor viiftigers, maar uiteindelijk moet iedereen mee. Het is met de circulaire economie niet anders dan met andere innovaties."

Vergeet de factor arbeid niet

Willem-Henk Streekstra, adviseur VNO-NCW MKB-Nederland
'Benut bestaande kennis voor duurzame oplossingen'

De transitie biedt kansen voor creatieve denkers en vakmensen

"De circulaire economie biedt zeker kansen voor werkgelegenheid. Er zijn nieuwe businessmodellen, samenwerkingsverbanden en contractvormen nodig en dus ook mensen die creatief kunnen denken. En er zijn vooral ook mensen nodig die weten hoe ze materialen kunnen hergebruiken, producten kunnen repareren en *refurbishen*. Aan vakmensen komt grote behoefte.

De kunst is om de kennis die mensen hebben op een nieuwe manier in te zetten. Er zijn bijvoorbeeld bedrijven die veel expertise hebben in het boren en leggen van gasleidingen. Die sector staat onder druk, doordat er steeds minder gas wordt gewonnen. Het zou mooi zijn als we die kennis kunnen benutten en verbreden voor de ontwikkeling en toepassing van thermische energie, zodat woningen op een duurzame manier worden verwarmd.

We moeten de kennis en expertise die we hebben opgebouwd in sectoren waarin wij goed zijn, inzetten voor nieuwe, duurzame oplossingen. Dat zijn dingen waar we het de komende tijd over moeten hebben. De overheid kan daarbij een stimulerende rol vervullen, want het gaat om een enorme maatschappelijke opgave. Je kunt niet van bedrijven verwachten dat zij dat in hun eentje doen. Deze opgave vraagt dat we *out of the box* denken om ons maximaal in te zetten voor de circulaire economie."

<https://www.vno-ncw.nl/>

Visie sociale partners

Vergeet de factor arbeid niet

Amerik Klapwijk, beleidsadviseur VCP
'Stel werknemers in de transitie centraal'

"We naderen het omslagpunt. De circulaire economie zat nog een beetje in de hoek van idealisten en pioniers, maar nu de overheid de ambitie heeft uitgesproken dat Nederland in 2050 circulair is en een Rijksbreed programma heeft neergezet, wordt de beweging steeds breder. Het Grondstoffenakkoord heeft al meer dan vierhonderd ondertekenaars. De circulaire economie maakt alles anders: het ontwerp, de productie, de inkoop en het gebruik van producten. Hoe kun je een product zo ontwerpen dat er geen afval meer ontstaat? Welke producten ga je inkopen? Hoe zorg je ervoor dat een product na gebruik terugkomt? De circulaire economie vraagt een complete verandering in denken en doen. Zowel binnen sectoren als in bedrijven.

Op zichzelf is dat niet ernstig, mensen kunnen best aan nieuwe dingen wennen. Maar het is slim om werknemers zo vroeg mogelijk te laten meedenken. Zij kennen hun vak, ze weten wat mogelijk is en wat de gevolgen van veranderingen zijn. Als ze de kans krijgen om serieus mee te denken, zijn ze ook sneller bereid en meer gemotiveerd om mee te doen."

Maak in cao's ruimte voor verandering

"Werknemers moeten worden meegenomen, het liefst vanaf het begin. Daarom zou er in cao's ruimte moeten komen om verandering mogelijk te maken. Bijvoorbeeld via afspraken over duurzame inzetbaarheid, scholing en arbeidsomstandigheden. Dit gebeurt al steeds meer, maar kan nog beter. Als duidelijk is dat bepaalde banen gaan verdwijnen, moeten mensen de kans krijgen zich tijdig om te scholen naar nieuwe of andere banen.

De top van het bedrijf heeft de taak om, in samenwerking met de werknemers, voor elke laag in de organisatie helder te krijgen wat de circulaire economie gaat betekenen.

Werknemers moeten bewust worden gemaakt van wat er gaat veranderen. Ze hebben ook het vertrouwen nodig dat ze niet zomaar worden ontslagen als bepaald werk verdwijnt, maar de mogelijkheid krijgen om zich om te scholen en ander werk te vinden. Dat geeft hen motivatie om mee te doen."

|<<

<

Index

>

>>|

Swipe, scroll of klik hier om naar beneden te gaan voor het vervolg

Pagina 1/2

Vergeet de factor arbeid niet

Amerik Klapwijk, beleidsadviseur VCP
'Stel werknemers in de transitie centraal'

Technologische innovatie gaat niet zonder sociale innovatie

"De angst is dat in de circulaire economie veel laaggekwalificeerd werk verdwijnt en er vooral kleine taken overblijven, waardoor mensen banen moeten stapelen om voldoende inkomen te verwerven. Maar je kunt het ook positiever zien. De uitdaging is om het werk zo te organiseren dat er juist wel weer goede banen ontstaan en dat vakmanschap beter wordt gewaardeerd, bijvoorbeeld in de afvalverwerkings-, recycling- en de maakindustrie. De uitdaging is ook om innovaties te vinden die de productie minder afhankelijk maken van steeds schaarser wordende aardmaterialen uit het buitenland. Werknemers hebben veel bij te dragen aan de omslag naar de circulaire economie. Op een nieuwe manier ontwerpen, produceren, inkopen en verkopen: zonder de inbreng van vakmensen en professionals zal dat niet lukken. Om de transitie te versnellen, is er meer aandacht nodig voor de rol van werknemers in de circulaire economie.

Werkgevers zouden zich er meer van bewust moeten zijn dat werknemers hun belangrijkste kapitaal zijn. Onze oproep is: stel de werknemers centraal. Investeer in *human capital*, neem mensen mee in de veranderingen en zorg voor ontwikkelingskansen. Daarmee staat of valt het succes van de transitie naar de circulaire economie. Het ontwikkelen en implementeren van (technologische) innovaties is onmogelijk zonder sociale innovatie."

<https://www.vcp.nl/>

Vergeet de factor arbeid niet

Michel Nijlant, beleidsadviseur CNV
'Investeer in scholing en ontwikkeling'

"De circulaire economie komt er niet van de ene dag op de andere. We moeten ervoor zorgen dat de overgang geleidelijk gaat, anders raak je mensen onderweg kwijt. Je kunt niet een kolencentrale volgende week pardoes sluiten en de mensen op straat zetten. Als je al moet sluiten dan moet je zoiets ook zorgvuldig voorbereiden en ervoor zorgen dat werknemers worden geschoold en een overstap kunnen maken naar een andere baan of sector. En misschien moet je voor sommige mensen wel iets bedenken om het gat tot aan het pensioen te dichten.

Zo'n transitie is geen kwestie van willen of niet willen. Vanuit het oogpunt van duurzaamheid is dit noodzakelijk. In de huidige politiek context is het ook beter om voor grondstoffen minder afhankelijk te zijn van het buitenland.

De circulaire economie is overigens niet de enige transitie die nu aan de gang is. We moeten ons ook voorbereiden op robotisering, digitalisering en langer doorwerken. Er speelt dus van alles tegelijk. In feite maakt het niet eens uit waar veranderingen precies uit voortkomen. We moeten ervoor zorgen dat werknemers met de veranderingen mee kunnen gaan."

Er is een cultuurverandering nodig

"De factor arbeid is heel belangrijk voor de transitie naar de circulaire economie. Het hergebruik van materialen is vaak veel arbeidsintensiever dan het produceren van nieuwe dingen. Om dat hergebruik vorm te geven, zijn meer mensen nodig, die daar dan ook verstand van moeten hebben.

De vaardigheden en competenties die jongeren vanuit school meekrijgen, sluiten als het goed is aan bij wat er op de toekomstige arbeidsmarkt nodig is. Maar veertigers, vijftigers en zestigers moeten vaak worden bijgeschoold of omgeschoold naar een nieuwe manier van werken als ze met een transitie te maken krijgen. Maar ook een goede sociale zekerheid blijft essentieel.

Werkgevers en werknemers hebben daarin ieder een verantwoordelijkheid. Werkgevers moeten werknemers de ruimte en middelen geven om zich te scholen en te ontwikkelen. Dat gebeurt te weinig. Werknemers moeten proberen bij te blijven in hun vak en daarvoor ook initiatieven ondernemen. Als je de mogelijkheid krijgt om je te scholen en te ontwikkelen, dan moet je die kans ook aangrijpen.

Vergeet de factor arbeid niet

Michel Nijlant, beleidsadviseur CNV
'Investeer in scholing en ontwikkeling'

Zowel aan de kant van de werkgevers als aan de kant van de werknemers is er wat scholing betreft een echte cultuurverandering nodig. Op papier gaat het de goede kant op, maar in de praktijk moeten we nog een hele slag maken, zowel met het oog op de circulaire economie als met het oog op de andere transities. Als vakbonden hebben wij daar ook een rol in. Wij moeten ervoor zorgen dat scholing en ontwikkeling hoger op de agenda komen te staan. Wij kunnen werknemers ook bijstaan in hun ontwikkelingsvragen."

Jezelf ontwikkelen kan ook op de werkplek

"Het is niet zo dat iedereen weer naar school moet. Dat zou voor een grote groep werknemers totaal niet werken. Jezelf ontwikkelen kan gelukkig ook gewoon op de werkplek. De werkgever en werknemer kunnen samen kijken of de werknemer ook nog andere werkzaamheden kan doen en daardoor nieuwe vaardigheden kan leren. Het is kwetsbaar om dertig jaar hetzelfde te doen, want als dat werk om de een of andere reden ophoudt, kan de werknemer niet zomaar iets anders.

Het belangrijkste is dat mensen de competenties hebben of opdoen om zich aan te passen aan veranderingen, welke dat dan ook zijn. We kunnen transities niet tegenhouden, we moeten er wel voor zorgen dat ze niet zo snel gaan dat mensen niet mee kunnen komen. Het gaat erom dat we de menselijke maat in het oog houden."

<https://www.cnv.nl/>

Visie sociale partners

Vergeet de factor arbeid niet

Harry Kager, adviseur water en bodem LTO

'We kunnen het niet blijven doen zoals we deden'

"In de circulaire economie gaan we bewuster om met kringlopen, ook in de land- en tuinbouw. We moeten veel beter nadenken over hoe we de landbouwbodems en meststoffen kunnen optimaliseren en wat we met nevenstromen van biomassa kunnen doen, zoals stro en suikerbietenresten die op het land achterblijven. De uitdaging is om in de hele keten toegevoegde waarde te creëren en de lage *carbon footprint* van Nederlandse landbouwproducten nog verder te reduceren. Daar hebben we nieuwe kennis voor nodig en dat geeft kansen voor werkgelegenheid.

In de hele sector, op alle niveaus, zullen mensen anders met de bodem en met kringlopen moeten omgaan. De boeren en tuinders, maar ook de dienstverleners in de sector, zoals loonwerkers, de melkverwerkingssector en de veevoerindustrie. Ook werknemers moeten zich erin verdiepen hoe de bodem in elkaar zit en wat er nodig is om de bodem vruchtbaar te maken. Want dat verhoogt hun persoonlijke toegevoegde waarde.

Voor iedereen die in de sector werkt, ligt hier een verantwoordelijkheid. We kunnen het niet blijven doen zoals we het tot nu toe deden. Bij vakantiehelpen en tijdelijke krachten ligt het anders, maar van mensen die professioneel in deze sector werken, mag je verwachten dat ze zich in de ontwikkelingen verdiepen."

Beperk de input, verhoog de output

"Veel mensen in de sector lopen nog niet echt warm voor de circulaire economie, maar als ze beseffen dat het sluiten van de kringlopen, het efficiënter omgaan met reststoffen en het rekening houden met de bodemvruchtbaarheid kosten bespaart, dan worden ze vanzelf enthousiast. Werkgevers hebben de taak om hun werknemers daarin mee te nemen. De LTO kan daar ook aan bijdragen, bijvoorbeeld door informatieavonden te organiseren voor leden. In de vakpers is ook veel informatie te vinden over de circulaire economie. En jongeren krijgen die kennis nu gewoon in hun opleiding mee. Voor hen is het straks vanzelfsprekend.

Circulaire bedrijfsvoering kost meer tijd. Je hebt ook meer kennis nodig over de bodem en over kringlopen. Maar het resultaat is positief: de input van meststoffen gaat omlaag en de opbrengsten gaan omhoog."

Visie sociale partners

Vergeet de factor arbeid niet

Harry Kager, adviseur water en bodem LTO

'We kunnen het niet blijven doen zoals we deden'

Deel en verspreid kennis

"Voor onze sector is het van cruciaal belang om mee te gaan met de veranderingen in de tijd. Je moet als ondernemer snel kunnen inspelen op innovaties, anders prijs je jezelf uit de markt. Als je niet mee kunt komen, verlies je inkomen. De pioniers in de sector zijn al een tijdje bezig met de circulaire transitie, de mainstream zal spoedig volgen.

De land- en tuinbouw is er altijd sterk in geweest om kennis te delen en te verspreiden. De sector kent relatief veel kleine spelers: er zijn bijna 65.000 boeren en tuinders in Nederland. Van oudsher kijken die naar elkaar. Ze komen in studieclubs bij elkaar om van elkaar te leren en ervaringen te delen. Natuurlijk zitten daar commerciële motieven bij, maar er is zeker ook een drive om de voedselproductie wereldwijd te verbeteren."

<http://www.lto.nl/>

|<<

<

Index

>

>>|

Terug

Pagina 2/2

Boele & van Eesteren

Er is een wereld te winnen, maar het kan snel gaan

“Als je elkaar uitdaagt ontstaat er bij iedereen in de keten enthousiasme om een bijdrage te leveren. Iedereen realiseert dat dit de toekomst is en spant zich in om aan te sluiten en wil zich onderscheiden.” Aan het woord André Vink, Hoofd Ontwikkeling & Realisatie bij VolkerWessels Vastgoed. Hij was nauw betrokken bij de circulaire renovatie van het kantoor van Alliander door aannemer Boele & van Eesteren, een dochter van VolkerWessels. Zes oude kantoren zijn circulair gerenoveerd tot één pand dat nu ook nog eens meer energie opwekt dan het gebruikt.

Thomas Heye,
Manager duurzaamheid

**Het wordt belangrijk
het kunstje van morgen
te kennen**

Henry Blom,
Timmerman

**Traditioneel werk is
stampwerk. Hier had je
iedere dag een uitdaging**

Frans Wielemaker,
Projectleider

**De stappen die je zet zijn
anders in tijd en volgorde**

De klus bij Alliander was in omvang de eerste in zijn soort voor Vink. Maar het viel niet uit de lucht. Bij steeds meer bouwprojecten speelt op onderdelen duurzaamheid en circulariteit een belangrijke rol. Dan gaat het bijvoorbeeld om gebruik van zonnepanelen om eigen energie op te wekken, hergebruik van materialen of gasloze gebouwen. “Wij zijn al langer bezig met duurzaamheid. Bij veel projecten kijken we wat we meer kunnen doen dan er in de basis van ons gevraagd wordt.”

Die ervaring en opvatting hielp om met de juiste partijen een consortium te vormen en zo de opdracht gegund te krijgen.

[Lees verder](#)

|<<

<

Index

>

>>|

Boele & van Eesteren

Kijk hier naar een filmpje over het hele renovatieproject.

<http://www.boele.nl/project-websites/circulaire-herhuisvesting-liander/films>

Circulair renoveren vraagt om samenwerking en overtuigingskracht. “Een open houding is belangrijk. Je kunt iedereen meekrijgen als je goed voor het voetlicht brengt waarom je het doet. Het moet wel een realistisch verhaal zijn. Bij dit project daagden we elkaar constant uit om nieuwe ontwikkelingen toe te passen. Niet alleen de partijen in het consortium, maar ook de opdrachtgever Alliander. Als gevolg van deze co-creatieve samenwerking ontstonden er allerlei innovatieve toepassingen.”

Je krijgt er plezier in

André Vink heeft meer dan genoeg voorbeelden. Een betonleverancier belde zelf op met nieuwe ideeën. Uit de eigen organisatie kwamen meerdere voorstellen om sanitair, betonklinkers en hele staalconstructies opnieuw te gebruiken. Als gevelbekleding werd hout van oude pallets gebruikt dat normaal werd verbrand. Iemand stelde voor het slopen van de pallets door mensen te laten doen met een afstand tot de arbeidsmarkt. “Er ontstond een sfeer dat we samen meer konden bereiken dan was afgesproken. Dat hebben we dan ook gedaan. Je krijgt er plezier in omdat je met elkaar nadenkt over innovaties die positief bijdragen aan onze leefomgeving.”

Vink ziet dat steeds meer opdrachtgevers de duurzame en circulaire kant opgaan. “Er is nog een wereld te winnen, maar ontwikkelingen kunnen snel gaan zodat het al snel een normale manier van werken zal worden.”

Meer informatie over het project.

<http://www.boele.nl/project-websites/circulaire-herhuisvesting-liander>

|<<

<

Index

>

>>|

Terug

De impact op werk

De overgang naar een circulaire economie zal effect hebben op het werk. Het gaat geleidelijk, maar het gaat veranderen. Een overzicht van wat we al weten.

Effect op werkgelegenheid

De circulaire economie gaat de economie wezenlijk veranderen. In sectoren als delfstofwinning, (maak)industrie en retail zullen banen verdwijnen, in de sfeer van revisie, hergebruik en recycling/upcycling zullen banen ontstaan. De vraag naar vakmensen zal in ieder geval sterk toenemen.

[Lees verder](#)

Banen bij of banen weg?

De economie verandert als we helemaal circulair gaan werken. Dat heeft ook effect op de werkgelegenheid. Er zullen banen verdwijnen en er komen nieuwe banen bij. Hoeveel precies is nog niet duidelijk.

[Lees verder](#)

Werk op alle niveaus

De circulaire economie vraagt om mensen op alle niveaus. Productontwikkeling, materialenkennis, hergebruik, levensduurverlening, recycling, diensten aanbieden in plaats van producten; elk onderdeel heeft mensen, vaardigheden en kennis nodig.

[Lees verder](#)

Technische en sociale innovatie gaan hand in hand

Elke regio heeft eigen ambities op het gebied van de circulaire economie, want elke regio heeft haar eigen kenmerken en mogelijkheden. Daarbij gaat het niet alleen om technologische innovaties, maar ook om sociale innovaties. De transitie naar een circulaire economie kan op verschillende manieren een bijdrage leveren aan de werkgelegenheid.

[Lees verder](#)

Permanente aandacht voor leren in de toekomst

De komende jaren dreigt er een groot tekort aan technisch en ICT-personeel. De uitdaging is dus voldoende mensen beschikbaar te krijgen en te houden om de potentie van de circulaire economie waar te kunnen maken. Dit vraagt permanente aandacht voor 'leren in de toekomst'.

[Lees verder](#)

Hoe stemmen we arbeid beter af op de circulaire economie?

Om de transitie naar een circulaire arbeidsmarkt te versnellen, heeft de SER in kaart gebracht welke factoren belemmerend werken en wat er nodig is om deze belemmeringen op te heffen.

[Lees verder](#)

Acht persoonlijke stappen naar duurzaamheid

Hoe maak je een tapijttegel duurzaam? Daar is Interface al lang mee bezig. Het bedrijf heeft acht lessen geformuleerd om werknemers erbij te betrekken.

[Lees verder](#)

|<<

<

Index

>

>>|

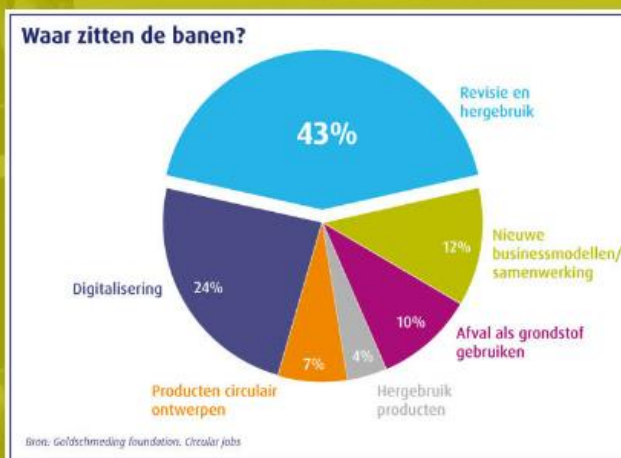
De impact op werk

Effect op werkgelegenheid

Een economie is pas echt circulair als er een balans is tussen people, profit & planet. Zo staat het in het SER-advies over de circulaire economie.

<http://www.ser.nl/nl/publicaties/adviezen/2010-2019/2016/circulaire-economie.aspx>

Dit betekent dat arbeidsverhoudingen, -omstandigheden en -voorwaarden goed geregeld zijn en dat de kwaliteit van banen goed is. Ook is de beroepsbevolking goed opgeleid. En werknemers krijgen de kans om nieuwe competenties te leren en te onderhouden.

Dat laatste zal ook nodig zijn. De circulaire economie zet immers in op levensduurverlenging van consumentengoederen. Dit levert veel werk op in de sfeer van onderhoud en reparatie. Werknemers hebben hiervoor niet alleen technische, maar ook sociale vaardigheden nodig, omdat ze direct met de klant te maken te krijgen. Dat geldt ook voor bedrijven die diensten gaan verkopen (bijvoorbeeld wasbeurten) in plaats van apparaten (wasmachines). Het werk krijgt dus ook veel vaker een sociale component.

De impact op werk

Banen bij of banen weg?

TNO heeft een eerste verkenning over de werkgelegenheidseffecten van de circulaire economie gedaan. Dat levert het beeld op dat er aan de ene kant zo'n 90.000 nieuwe banen kunnen ontstaan. Aan de andere kant verdwijnen er zo'n 35.000 banen. Iedereen benadrukt dat deze cijfers wel nog met de nodige voorzichtigheid moeten worden gebruikt. We staan aan het begin van een verandering van de economie die decennia gaat duren. De effecten op werkgelegenheid worden op termijn steeds duidelijker. Maar als bedrijven die krimpen in een circulaire economie zich op tijd aanpassen, kunnen daar banen behouden blijven of zelfs bijkomen.

ICOVA
Part of Shanks Group

Making more
from waste

De impact op werk

Werk op alle niveaus

Dat kan gaan om vakmensen op middelbaar niveau, hoogopgeleide werknemers, maar er is ook werk voor mensen die lager geschoold zijn of die nu een afstand tot de arbeidsmarkt hebben.

Niveau circulaire banen

Activiteit	Laag geschoold	Vakmanschap	Hoog opgeleid
Recycling met gesloten kringloop	4	4	1
Recycling met open kringloop	4	2	1
Dienstverlening	3	3	3
Revisie	2	4	2
Hergebruik	4	2	1
Bioraffinage	1	4	3

Bron: Green Alliance/SER-advies Werken aan een circulaire economie

- Hoogopgeleide mensen die circulaire producten kunnen ontwerpen of nieuwe technologieën, business- en organisatiemodellen kunnen ontwikkelen.
- Vakmensen op middelbaar kwalificatieniveau die kunnen onderhouden, beheren of repareren en goed zijn in dienstverlening.
- Laagopgeleide mensen die een bijdrage kunnen leveren aan de inzameling en demontage van afgedankte goederen of bijvoorbeeld aan initiatieven tegen verspilling, zoals de verwerking van reststromen van de boer, tuinder of snijder in voedingsmiddelen.

De impact op werk

Technische en sociale innovatie gaan hand in hand

Kansen in de regio

Werkgelegenheid is vaak geconcentreerd in stedelijke regio's die hun eigen sterktes en zwaktes hebben. Neem de Friese arbeidsmarktregio en de arbeidsregio Amsterdam: beide hebben grote ambities op het gebied van de circulaire economie, maar vullen die verschillend in. In Friesland gaat het bijvoorbeeld om circulaire landbouw, circulair plastic, organische reststromen en bouw van de toekomst. In Amsterdam ligt de nadruk op een circulaire bouwketen en organische reststromen.

Sociale innovatie

Een circulaire economie vraagt een nieuwe manier van denken en doen. En niet alleen om technologische, maar ook om sociale innovaties. Want een succesvolle innovatie is meestal geen soloactie, maar een teaminspanning van verschillende geledingen in een bedrijf. Sociale innovatie vraagt dat werknemers mee kunnen denken over de overgang naar een meer circulaire bedrijfsvoering. Als het goed is, brengt sociale innovatie de bedrijfsprestaties en de werknemerstevredenheid op een hoger niveau.

Nieuwe technologieën

De ontwikkeling van de circulaire economie gaat vaak gepaard met nieuwe technologieën. Zo zijn de deeleconomie, de tweedehandsmarkt en andere nieuwe bedrijfsmodellen mogelijk geworden dankzij ICT. Nieuwe technologieën zijn bijvoorbeeld ook zelflerende robots die grondstoffen scheiden en databanken met materialen en grondstoffen. Omdat er steeds meer data worden opgeslagen, zijn er steeds meer datacentra nodig en die gebruiken veel energie. Toch biedt ook dat kansen: de warmte die in datacentra ontstaat, kan bijvoorbeeld worden gebruikt om woningen of bedrijfspanden te verwarmen. Als we in staat zijn om datacentra te verduurzamen, versterken we daarmee de voorloperpositie van Nederland op het gebied van de circulaire economie.

Smart industry

Door machines of installaties onderling te verbinden en slim aan te sturen, krijgt ICT ongekennde potentie. Niet alleen binnen bedrijven, maar ook tussen bedrijven en klanten. Dit wordt *smart industry* genoemd. Smart industry biedt een kans om nieuwe industrieën op te zetten vanuit een circulair bedrijfsmodel.

Minder werkloosheid

Uit onderzoek in het buitenland blijkt dat de transitie naar een circulaire economie een bijdrage levert aan de werkloosheidsbestrijding. Dit betreft met name laaggekwalificeerde en beroepen op middelbaar niveau in de industrie. Een hoopvol geluid, al moet dit effect in Nederland nog wel worden onderzocht.

De impact op werk

Permanente aandacht voor leren in de toekomst

In het huidige onderwijs komt de circulaire economie te weinig en te versnipperd aan bod. Terwijl juist in het initiële onderwijs de basis moet worden gelegd voor een positieve houding ten aanzien van duurzaamheid en een circulaire economie. Dat zit bijvoorbeeld in techniekonderwijs en bètavakken, maar ook in de burgerschapsopdracht van het primair en voortgezet onderwijs.

Vaardigheden op peil houden

Voor mensen die al aan het werk zijn, blijven scholing en opleiding van cruciaal belang, ook met het oog op de circulaire economie. Naast specifieke beroepsgerichte vaardigheden is het steeds belangrijker om ook de algemene (beroeps)vaardigheden op peil te houden, flexibel te zijn en een open leerhouding te hebben. Dat vergemakkelijkt de overgang naar andere functies binnen of buiten het bedrijf. Dit vraagt dus continue aandacht voor het up to date houden van kennis, omscholing en bijscholing.

Leren op de werkplek

Een deel van de werknemers heeft niets met school. Zij zijn meer gebaat bij leren op de werkplek, bijvoorbeeld via informele scholing, taakrotatie en bewuste aandacht voor talentontwikkeling. Dit informele leren komt aan de orde in een advies over post-initieel leren waar de SER momenteel aan werkt. Ook is de SER nauw betrokken bij de Skills Strategie die momenteel door de OESO samen met departementen en stakeholders wordt ontwikkeld. Daarmee is voor de SER 'leren in de toekomst' een permanent aandachtspunt geworden.

Living labs

Om het concept van de circulaire economie in onderwijs en scholing te integreren, kunnen regionale samenwerkingsverbanden tussen overheden, bedrijven en onderwijsinstellingen heel nuttig zijn. Bijvoorbeeld in de vorm van leerwerkgemeenschappen, kenniscentra, living labs en leerwerkcentra. De circulaire arbeidsmarkt kan eveneens profiteren van de kennis en ervaring van lopende initiatieven als het Nationale Techniekpact, de Human Capital Agenda's van de topsectoren, het Actieplan Smart Industry en de regionale Economic Boards. Al deze regionale samenwerkingsverbanden en initiatieven bieden kansen om de circulaire economie in de stedelijke regio's te versterken.

Goede voorbeelden verspreiden

De best practices op het gebied van onderwijs en scholing kunnen als voorbeeld voor anderen dienen, maar moeten wel beter bekend worden gemaakt en via netwerken worden verspreid. De sociale partners hebben daarin zelf ook een belangrijke taak.

De impact op werk

Hoe stemmen we arbeid beter af op de circulaire economie?

Er zijn verschillende factoren die maken dat de arbeidsmarkt nog niet ten volle bijdraagt aan een circulaire economie.

De eerste is de hoge belasting op arbeid. Arbeidsintensieve activiteiten en/of diensten zijn vaak niet lonend, omdat de arbeidskosten hoog zijn.

Een tweede belemmerende factor is dat maatschappelijke kosten niet worden doorgerekend in grondstoffenprijzen.

Verder is er in Nederland slechts beperkt kennis over de kwalitatieve aspecten van circulaire banen. Het is dus niet bekend in hoeverre de circulaire economie 'goed werk' oplevert dat bijdraagt aan de werktevredenheid van werknemers in de circulaire economie.

Een andere belemmerende factor is dat er bij ondernemers en werknemers in het algemeen weinig kennis aanwezig is over de circulaire economie. Ook is er dringend behoefte aan handelingsperspectieven.

Oplossingen

Om deze belemmerende factoren op te lossen, heeft de SER in zijn advies aan het kabinet drie aanbevelingen gedaan:

- Laat verdiepend onderzoek doen naar de arbeidsmarktaspecten van de circulaire economie, de onderliggende mechanismen en de randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan om de circulaire economie te versnellen. Kijk daarbij speciaal naar mogelijkheden om arbeidsintensieve activiteiten goedkoper te maken.
- Laat meer onderzoek doen naar de kwalitatieve aspecten van de circulaire arbeidsmarkt, zodat sociale partners hun verantwoordelijkheid kunnen nemen en de circulaire economie 'goede banen' gaat opleveren.
- Draag als sociale partners de noodzaak van de transitie uit. Zorg dat werkgevers en werknemers hierbij betrokken worden en ontwikkel binnen het Rijksbrede Programma Circulaire Economie concrete handelingsperspectieven voor een circulaire economie.

De impact op werk

Acht persoonlijke stappen naar duurzaamheid

De acht lessen van Interface

1. **Zichtbaar leiderschap en commitment door senior management is essentieel om te laten zien dat het bedrijf duurzaamheid serieus neemt.**
2. **Vorm een ambassadeursnetwerk om de duurzaamheidsagenda binnen het bedrijf te promoten.**
3. **Overtuig medewerkers via een gerichte persoonlijke aanpak. Zorg dat de juiste middelen zoals kennis, visie, constante feedback en erkenning aanwezig zijn om werknemers te enthousiasmeren.**
4. **Maak medewerkers verantwoordelijk voor duurzaamheidsdoelstellingen. Dit vergroot hun commitment.**
5. **Investeer in medewerkers om hen met oplossingen te laten komen door middel van kennisuitwisseling op alle niveaus en het bieden van externe sparringpartners. Blijf met hen in gesprek en gebruik hun creativiteit om oplossingen te vinden.**
6. **Zorg voor gerichte betrokkenheid van medewerkers en belanghebbenden.**
7. **Benadruk de duurzaamheidsstrategie in iedere boodschap.**
8. **Voorkom cynisme. Blijf de boodschap met actie ondersteunen. Het opbouwen van vertrouwen en het betrekken van medewerkers vraagt om voortdurende inspanning. Vooral als er lastige uitdagingen zijn.**

Interface heeft ook de adviesdienst InterfaceRaise opgericht om lessen te delen en andere organisaties te helpen duurzaamheid te verwerven, vooral in de cultuur van bedrijven.

<http://www.interface.com/EU/nl-NL/about/index>

Auping

"We hebben het er met de hele organisatie over hoe het beter kan"

Auping, de bedden- en matrassenfabrikant uit Deventer, wil in 2020 het hele bedrijf circulair hebben. Dan gaat het om de bedrijfsprocessen, de producten en de diensten. Daar is het bedrijf al volop mee bezig en dat levert al zichtbare resultaten op. Auping merkt bijvoorbeeld dat sollicitanten bewust kiezen voor een bedrijf dat duurzaamheid serieus neemt.

Willemijn van den Boogaard,
Directeur HR

Door de duurzame filosofie van Auping merk je dat we een aantrekkelijke werkgever zijn.

Mark Groot Wassink,
Product Group Manager

Gebruik is belangrijker dan bezit en dat vereist een open houding en lef om te experimenteren.

Gerrit Meijer,
Productie leider Hout en OR lid

Auping heeft duurzaamheid omarmd. Dat maakt het als OR heel veel makkelijker.

Cradle-to-Cradle (van wieg tot wieg) is hierbij een belangrijke term. Afval gooi je niet weg, maar je zorgt dat het weer een grondstof wordt voor iets anders nuttigs. Daar is de hele organisatie bij betrokken. Als gevolg van deze keuze is de hele productie in Nederland geconcentreerd op één centrale locatie.

[Lees verder](#)

|<<

<

Index

>

>>|

Auping

Circulair ondernemen doe je samen

Steeds meer producten worden helemaal circulair. Zo is er bijvoorbeeld de Auping Essential, het bedmodel dat volgens het cradle-to-cradle-principe wordt gemaakt.

www.auping.com/nl/bedden/essential

Een andere mooi voorbeeld is het [Auping Take Back Systeem](https://www.auping.com/nl/diensten/take-back-system), waarbij Auping je oude matras retour neemt en zorgt dat de onderdelen ervan weer hergebruikt worden voor bijvoorbeeld een nieuwe deurklink, judomat of bank. In de productie wordt alleen nog maar gemaakt wat er verkocht is, want Auping werkt op klantorder. Zo voorkomt Auping dat onverkochte spullen moeten worden weggegooid. Maar ze kunnen het niet alleen. Om de veranderingen écht door te voeren moeten ook alle partners en leveranciers de circulaire aanpak omarmen. Het bedrijf steekt daarom veel tijd in die relaties, want circulair ondernemen kun je niet alleen, dat doe je samen.

<https://www.auping.com/nl/diensten/take-back-system>

Hier vind je meer informatie over de circulaire filosofie van Auping.

<https://www.auping.com/nl/ons-verhaal/duurzaamheid>

<https://www.auping.com/nl/ons-verhaal/cradle-to-cradle>

Colofon

Sociaal Circulair is een uitgave van de SER in samenwerking met het ministerie van I&M.

Samenstelling en eindredactie

Jeroen Windt en Ton van der Wijst

Tekst

Corien Lambregtse, Jeroen Windt

Fotografie

Jeroen Poortvliet, Peter van Hilz/HH, Marcel van den Bergh/HH, Michel Porro/HH,
Thomas Heye, Auping, Returnity, Berlinda van Dam/HH

Video

Arjen Hoeve/GGTV, Matthijs de Raad/GGTV

Opmaak

Robby Gajadien/SER, Riccardo van der Does/SER

Basislayout

Maglr/BlueBerry Media

Sociaal-Economische Raad

Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag
070 3499 499

www.ser.nl

|<<

<

Index

Rijksoverheid

SER